

חתימה אל מחוץ למרכז ופריצה אל תוך-תוכו בשתי אוטוביוגרפיות ספרותיות: 'פוסט מורטם' ליוזם קניוק ו'ורד הלבנון' ללאה איני

ננסי עזר

הפריחה הבין-לאומית של תחום לימודי הביוגרפיה והאוטוביוגרפיה בעשורים האחרונים, בעקבות מה שליי גילמור כינתה תרבות הווידויים, עדיין אינה ניכרת במלוא עצמתה ברפובליקה הספרותית הישראלית. הארגון הבין-לאומי לאוטוביוגרפיה (International AutoBiography Association), שנוסד בשנת 1999, מקיים בקביעות כנסים בין-לאומיים, סדרות של ספרי מחקר אקדמיים יוצאים לאור בתחום, ולמעלה מחמישה עשר כתבי עת בשבע לשונות לפחות מוקדשים להיבטים שונים של סוגות אלה. אך בארץ, על אף גל הרומנים האוטוביוגרפיים השוטף את שוק הספרים הישראלי מראשית שנות התשעים של המאה שעברה (עם פרסומם של 'מקדמות' לס' יזהר ו'פוסט מורטם' ליוזם קניוק בשנת 1992), מספר הספרים, עבודות הדוקטור ומאמרי הביקורת בשטח זה קטן למדי.

במאמר זה המחברת מבקשת להרחיב את השטח ולתרום להבנת הדיאלקטיקה הפנימית בשיח הרומנים האוטוביוגרפיים הישראליים בני הזמן כפי שהיא באה לידי ביטוי בשתי אוטוביוגרפיות ספרותיות שפורסמו בהפרש של שבע עשרה שנים זו מזו. האחת היא 'פוסט מורטם' ליוזם קניוק (1992), בן דור הפלמ"ח, שמבחינה ספרותית מזוהה עם ספרות דור המדינה והקנן הספרותי, ושעבר בכל הצמתים המכוננים של הישראליות המודרנית. והאוטוביוגרפיה השנייה היא 'ורד הלבנון' ללאה איני (2009), ילידת שנות השישים, בת לניצול שואה מיוון, שילדותה עברה עליה בשכונת ספירא הענייה בדרום תל אביב ובבת ים, ושזהותה הישראלית עוצבה על ידי השוליים החברתיים שאלהם השתייכה, מלחמת לבנון הראשונה, שחלה במהלך שירותה הצבאי, ומאבקה לתפוס מקום מרכזי בהיסטוריה של הספרות הישראלית. המאמר בוחן כיצד שני הסופרים הללו, המדגישים באוטוביוגרפיות הספרותיות שלהם את שונותם מבני דורם, חותרים בתנועות מנוגדות לחשוף את זהותם. קניוק דוחף החוצה, באופן צנטריפוגלי, בעשותו שימוש ברטוריקה של גרוטסקה, כדי לפרוץ את מעגל העילית הספרותית והחברתית, שבו הוא ממוקם מלכתחילה בשל הביוגרפיה של הוריו, ולנוע לעבר זהות יהודית קוסמופוליטית. ואילו איני בחיפוש אחרי האני חותרת למרכז, בתנועה צנטריפטלית, המפרקת ומנפצת ארכיטיפים חברתיים-לאומיים, ושואפת להגיע כסופרת שלא מן השורה אל כותל המזרח של הספרות העברית. המאמר חוקר את הנרטיבים שבהם בחרו שני היוצרים לעצב את זהותם, את מודוס הווידוי האלים של 'פוסט מורטם' לעומת הספרותיות וההיברידיות של 'ורד הלבנון'.

ד"ר ננסי עזר, Department of Near Eastern Languages & Cultures, 378
Humanities Building, UCLA, Los Angeles, CA. 90095-1511, USA
nezer@humnet.ucla.edu